

Розділ 7

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство

УДК 341.645.5:177.9:061.1ЄС

Т. В. КОМАРОВА

СУД СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС ЯК ОРГАН ЗАХИСТУ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Досліджується роль Суду справедливості Європейського Союзу у розвитку механізмів захисту основоположних прав людини в ЄС. Робиться висновок, що Суд справедливості ЄС має юрисдикцію щодо контролю діяльності інститутів, органів та агентств ЄС на дотримання прав людини. Щодо контролю над національними заходами, то він можливий лише у тих випадках, коли заходи реалізуються в рамках компетенції ЄС та задля імплементації наднаціонального права у цій сфері. Окремо аналізується практика Суду справедливості ЄС, яка розповсюдила його юрисдикцію на заходи держав-членів, що встановлюють обмеження свобод Союзу як то свободи руху осіб, послуг, капіталу. Підкреслюється важливість цієї практики, оскільки це винятковий випадок, коли юрисдикція Суду справедливості ЄС розповсюджується на сфери, які не підпадають під компетенцію Союзу.

Ключові слова: Суд справедливості ЄС, права людини, судовий контроль, компетенція ЄС.

Комарова Т. В. Суд справедливості ЕС как орган защиты основоположных прав человека

Исследуется роль Суда справедливости Европейского Союза в развитии механизмов защиты основоположных прав человека в ЕС. Делается вывод,

---

© КОМАРОВА Тетяна В'ячеславівна — кандидат юридичних наук, докторантка кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

что Суд справедливости ЕС обладает юрисдикцией по контролю деятельности институтов, органов и агентств ЕС по соблюдению прав человека. Касательно контроля над национальными мерами, то он возможен лишь в тех случаях, когда меры реализуются в рамках компетенции ЕС и для имплементации наднационального права в этой сфере. Отдельно анализируется практика Суда справедливости ЕС, которая распространила его юрисдикцию на действия государств-членов, которые устанавливают ограничения свобод Союза, таких как свободы передвижения людей, услуг, капитала. Подчеркивается важность этой практики, поскольку это исключительный случай, когда юрисдикция Суда справедливости ЕС распространяется на сферы, которые не подпадают под компетенцию Союза.

Ключевые слова: Суд справедливости ЕС, права человека, судебный контроль, компетенция ЕС.

Komarova Tetyana. The court of justice of the EU as an organ of fundamental human rights protection

The role of the Court of Justice of the European Union in the development of mechanisms for the protection of fundamental human rights in the EU is being explored. It is concluded that the Court of Justice of the EU has jurisdiction over the measures of EU institutions, bodies and agencies to respect human rights. As regards the control of national measures, it is only possible where the measures are implemented within the competence of the EU and for the implementation of supranational law in this area. The Court's practice which extended its jurisdiction to the measures of the Member States, which impose restrictions on the freedoms of the Union, such as the freedom of movement of persons, services, capital is analyzed. The importance of such practice is emphasized as this is an exceptional case where the Court of Justice of the EU jurisdiction extends to areas that are not within the competence of the Union.

Keywords: Court of Justice of the European Union, human rights, judicial control, EU competence.

Останні світові тенденції розвитку сучасного права базуються, в першу чергу, на повазі до прав людини. Це, у свою чергу, вимагає створення відповідних інструментів, їх ефективної імплементації, залучення громадянського суспільства до процесів розвитку та захисту прав людини тощо. Захист прав людини в ЄС, безперечно, пов'язаний із процесом конституціоналізації права ЄС, оскільки гарантії захисту прав людини є невід'ємною вимогою для конституційного статусу норми.

Переоцінити значення впливу Суду справедливості ЄС (далі — Суд ЄС) на розвиток прав людини в ЄС важко, що постійно підкреслюється дослідниками¹. Саме Суд встановив унікальний зв'язок права ЄС не лише із державами-членами, але й з приватними особами. Мова йде про принципи абсолютного верховенства права ЄС та прямої дії певних норм права ЄС, які також покладені в основу врахування інтересів приватних осіб та гарантій захисту їх прав.

Незважаючи на те, що захист прав людини не є головною функцією Суду ЄС, але він став тим інститутом, який займався утвердженням прав людини в контексті захисту економічних свобод Союзу навіть тоді, коли установчі договори не містили положень щодо прав людини. Так, Єдиний Європейський Акт 1987 р. став першим актом, який офіційно визнав права людини на рівні тодішніх Співтовариств, а Суд ще до того моменту розглядав справи, що стосувалися прав людини. Коли ж було засновано ЄС, то в Маастрихтському договорі було повністю перейнято обґрунтування необхідності дотримання прав людини, яке виробив Суд ЄС своєю практикою².

Суд ЄС в перші роки свого існування, керуючись буквою установчих договорів, не визнавав за собою юрисдикцію розглядати позови, які базуються на порушеннях основоположних прав³. На той момент Суд ще не сприйняв своїх конституційних функцій, а виконував переважно функцію адміністративного суду. Але, на нашу думку, саме позиція держав-членів змусила Суд зайнятися проблематикою захисту прав людини, оскільки в протилежному випадку держави-члени були не готові сприймати верховенство та пряму дію інтеграційного права. Такий вагомий крок по дотриманню державами-членами цих двох принципів мав кореспондуватися із гарантіями того, що інститути співтовариств діють із врахуванням основоположних прав, а отже і право співтовариств, яке вводиться в національні правопорядки, прийнято із дотриманням цих стандартів. Найактивніший вплив у цьому сенсі здійснили

Італія та Німеччина, протистояння принципам верховенства та прямої дії права співтовариств яких примусило замислитися щодо захисту основоположних прав людини. Так, своїм відомим рішенням *Internationale Handelsgesellschaft* Федеративний Конституційний Суд Німеччини у 1971 р. постановив, що Основний закон Німеччини не дозволяє передавати повноваження до міжнародної організації, яка навіть не гарантує основоположні права, закріплені і Законі. Таким чином, Конституційний Суд може не застосовувати ті акти Співтовариства, які протирічать правам людини⁴. Італія, у свою чергу, визнала за собою право виходу з Економічного Співтовариства у разі, якщо установчий договір буде протирічити національній Конституції у частині захисту основоположних прав⁵. Таке протистояння національних конституційних традицій із принципами верховенства та прямої дії права співтовариств, яке розпочалося саме через права людини, послабло через декілька років, коли Суд почав активно працювати над розвитком гарантій захисту прав людини, а паралельно із цим інші інститути почали робити перші кроки щодо визнання таких гарантій⁶. Так, Федеративний Конституційний Суд Німеччини у 1983 р. постановив, що він більше не буде переглядати акти Співтовариства на їх відповідність правам людини⁷. Італійський Конституційний Суд зробив відповідний крок у 1984 р.⁸

Суд ЄС дійсно усвідомив глибинну потребу у захисті основоположних прав у тому вигляді, в якому вони визнавалися конституційними традиціями, спільними для держав-членів. Таким чином, він почав ширше тлумачити свою юрисдикцію та включив до підстав оскарження актів інститутів порушення прав людини, презюмуючи, що це є порушенням підвалин інтеграційного права. У 1969 р. Суд прийняв до розгляду позов, заснований на порушенні основоположних прав⁹, і після цього розпочав кропітку розбудову практики з цього питання.

Ця практика захисту прав людини Судом ЄС стосується, в першу чергу, захисту від дій ЄС, оскільки це питання пов'язано

із питанням компетенції Союзу. Традиційно вважалося, що Суд ЄС компетентний стежити за дотримання прав людини лише Союзом, оскільки він не є судом, основною метою якого є захист прав людини. Він в першу чергу здійснює свою судочинну функцію стосовно економічної компетенції ЄС і лише якщо до цієї орбіти потрапляють права людини, він отримує юрисдикцію у царині прав людини¹⁰. Щодо контролю за державами-членами, то у сферах, які не належать до компетенції Союзу, Суд не має механізмів впливу на держави-члени та контролю за державними заходами стосовно дотримання прав людини. У цьому випадку відповідальність за їх дотримання покладається на національну владу. Підтвердженням цьому слугувало рішення по справі *Defrenne*¹¹.

Тож контроль Суду ЄС над національними заходами, в тому числі щодо прав людини, може бути лише у тих випадках, коли національні заходи були реалізовані в рамках компетенції ЄС та задля імплементації наднаціонального права у цій сфері. Це пояснюється тим, що імплементація норм права ЄС на національному рівні — це по суті делегування повноважень Союзу до національної влади, а делегування завжди має відбуватися із дотриманням стандартів того суб'єкта, який уповноважує діяти. У нашому випадку — це стандарти захисту прав людини, визнані ЄС.

Прикладом може слугувати справа *Klensch*, в якій розглядалося питання про перегляд щодо дотримання основоположних прав заходів Люксембургу, які імплементували Директиву 857/84 щодо застосування додаткових зборів на молоко. Державам-членам при імплементації директив надається свобода вибору методів та засобів досягнення цілей цих директив, але при цьому вони мають дотримуватися принципу недискримінації¹².

Розглянута справа стосується ситуацій, коли Суд ЄС має юрисдикцію контролювати національні заходи, оскільки на них розповсюджується компетенція ЄС. У протилежному

випадку, коли дії держави підпадають під її внутрішньо-національну компетенцію, Суд ЄС не буде мати юрисдикції щодо нагляду за цими діями стосовно дотримання прав людини, в тому числі стандартів Хартії про основоположні права ЄС. Так відбулося, наприклад, у справах *Vinkov*¹³, *Estov*¹⁴, *Chartry*¹⁵, *Pagnoul*¹⁶, коли Суд справедливості констатував неможливість з'ясувати, що національне законодавство, яке оскаржувалося, являє собою захід по імплементації права ЄС, а отже Суд не має юрисдикції у цих справах.

Прив'язка юрисдикції Суду ЄС до компетенції Союзу є загальним правилом. Але практика Суду ЄС встановила певні виключення з цього правила. Наприклад, заборона кількісного обмеження на імпорт та експорт між державами-членами може бути легітимно обмежена на підставі суспільної моралі, порядку або безпеки, захисту здоров'я та життя людей, тварин або рослин, захисту національних скарбів, захисту промислової та комерційної власності (ст. 36 ДФЄС) (це так звана *derogatory clause*). Це саме стосується і вільного руху працівників, який може бути обмежений з міркувань суспільного порядку, суспільної безпеки та суспільного здоров'я (ст. 45 ДФЄС). У цих випадках встановлення заборон та обмежень відноситься до компетенції держав-членів, але при цьому у Суду ЄС буде існувати юрисдикція щодо перевірки підстав таких обмежень та їх змісту на відповідність праву ЄС, в тому числі на відповідність принципу захисту основоположних прав. У цьому випадку компетенція ЄС та юрисдикція Суду ЄС будуть не співпадати.

Так, Суд ЄС буде перевіряти пропорційність обмежень свобод, легітимність їх мети та чи не становлять ці легітимні обмеження прихованої спроби обмежити ринкові свободи ЄС. Окремо Суд буде досліджувати питання дотримання прав людини.

Вперше такий підхід був застосований Судом справедливості у справі *Rutili*¹⁷, в якій він досліджував легітимність обмеження свободи руху працівників з боку Франції. Обставини

справи полягала у тому, що італійському громадянину Рутілі було надано право на проживання у Франції з обмеженням щодо проживання у певних її регіонах з мотивів державної політики. Таке обмеження дозволяється установчими договорами, а в контексті справи це було дозволено ч. 3 ст. 48 Договору про Європейське Співтовариство у тодішній редакції. Суд підкреслив, що не зважаючи на те, що держави самостійно визначають зміст поняття «державної політики», але Суд уповноважений досліджувати межі таких обмежень. Так, окрім дослідження відповідності таких обмежень вторинному праву ЄС, Суд має дослідити чи не порушена заборона дискримінації за ознаками національності.

Ця справа стала вирішальною у зміні вектору Суду ЄС щодо невтручання у заходи держави поза межами компетенції ЄС, оскільки в ній було встановлено, що у разі порушення національними заходами основоположних прав людини, такі заходи будуть протирічити праву ЄС навіть якщо вони не порушили жодних інших спеціальних норм права ЄС.

Суд продовжив цю тенденцію рішенням по справі *ERT*, в рішенні якої він постановив, що обмеження, які встановлюються державами-членами на свободу імпорту та експорту товарів в ЄС з міркувань державної політики, суспільної безпеки та суспільного здоров'я, мають оцінюватися з точки зору дотримання прав людини¹⁸. Як зазначає з цього приводу Вейлер Дж. (Weiler J.) та Фрайз С. (Fries S.): «Інтереси Суду та Співтовариства мають полягати у попередженні порушень основоположних прав людини, але надати при цьому максимальну свободу дії національній владі»¹⁹.

Дослідники відмічають, що новий вектор практики Суду ЄС щодо захисту прав людини став можливим завдяки спільній праці самого Суду справедливості, Генеральних адвокатів та Комісії²⁰.

Наведена практика Суду справедливості не має тлумачитися як така, що дозволяє перевіряти на відповідність правам

людини всі національні заходи, які стосуються ринкових свобод ЄС, оскільки б в такому разі майже всі національні акти та заходи могли би переглядатися Судом справедливості. Така перевірка може відбуватися лише у разі застосування обмежень свобод ЄС, можливість яких встановлена установами договорами.

Дуже принциповим є відмежування ситуацій, які не мають відношення до обмежень ринкових свобод ЄС, оскільки якщо порушення основоположних прав буде відбуватися не в межах цих виключень, встановлених установами договорами, то Суд ЄС не буде мати юрисдикцію щодо перегляду відповідності національних засобів основоположним правам.

Така ситуація виникла у справі *Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd. (SPUC) v. Gogan*²¹, яка стосувалася конфлікту права на свободу вираження поглядів та конституційної заборони абортів в Ірландії. Спір виник на підставі того, що незважаючи на конституційну заборону проведення абортів та їх сприянню, група ірландських студентів продовжувала розповсюджувати інформацію про абортацийні послуги у Великобританії. Рішенням Конституційного Суду Ірландії було роз'яснено, що під сприянням абортів слід розуміти й розповсюдження інформації про можливість проведення абортів в інших країнах, тож проти цих студентів до Вищого Суду Ірландії був поданий позов Товариством захисту ненароджених дітей. Вищий Суд, у свою чергу, звернувся із преюдиціальним зверненням до Суду справедливості за роз'ясненнями. Суд справедливості, дослідивши обставини справи, дійшов висновку про те, що розповсюдження інформації студентами не мало економічного зв'язку із наданням абортацийних послуг у Великобританії, а це означає, що їх право на свободу слова не було пов'язано із економічними свободами ЄС, а отже Суд не має юрисдикції щодо дослідження дотримання прав людини при обмеженні прав індивідів у цій справі²². У той же час, можна змодельовати ситуацію у цій справі, коли Суд визнав би

існування у себе юрисдикції щодо дотримання прав людини — це той випадок, якщо б національне провадження було б порушено проти британських клінік, які б рекламували надання абортацийних послуг в Ірландії. У цьому випадку існував би економічний зв'язок між інформаційною діяльністю клінік, а отже і зв'язок із свободою надання послуг у ЄС, а це означає, що виключення з цієї свободи підлягало б дослідженню Судом справедливості щодо дотримання стандартів основоположних прав.

Повертаючись до обставин справи, слід підкреслити, що Суд справедливості, не визнаючи за собою юрисдикцію щодо дослідження дотримання прав людини, поклав цей обов'язок на Ірландію, оскільки саме її компетенція розповсюджується на згадані правовідносини. Якщо ж Ірландія припускає порушення основоположних прав у сфері своєї компетенції, у приватних осіб існує можливість звернення до Європейського Суду з прав людини за захистом своїх прав, що і зробили ірландські студенти. Європейський Суд з прав людини, у свою чергу, визнав, що судова заборона розповсюдження інформації студентами була непропорційною до мети, яку мала досягти Ірландія²³.

З одного боку, цей приклад показує, що в будь-якому разі у приватних осіб є засоби захисту своїх прав, а з іншого боку постає питання щодо можливого конфлікту між тлумаченнями двох судових органів — Суду ЄС та Європейського Суду з прав людини. Пом'якшує ситуацію той факт, що раніше Суд ЄС посилався в переважній більшості на стандарти Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, але із набуттям чинності Хартії про основоположні права ЄС ситуація починає змінюватися та Суд використовує саме стандарти Хартії (вже у 2009 р. — році набуття чинності Хартії — Суд справедливості визнав частину положень регламентів стосовно сільськогосподарської політики ЄС недійсними на підставі їх невідповіднос-

ті положенням Хартії²⁴) і посилається на Конвенцію лише якщо цього вимагає Хартія*.

Повертаючись до меж юрисдикції Суду ЄС стосовно дослідження національних заходів обмеження свобод ринку, слід відмітити, що незважаючи на пропозиції Генеральних адвокатів значно розширювати ці межі задля всебічного захисту основоположних прав людини, Суд доволі ретельно досліджує кожну справу, вирішуючи чи були порушені саме економічні свободи ЄС, оскільки це єдина можливість розповсюдити юрисдикцію Суду на національні заходи. Суд ЄС готов розглядати порушення прав людини лише в контексті порушення ринкових свобод ЄС.

Незважаючи на те, що певні науковці наполягають на більш широкому захисті прав людини Судом ЄС та створенні «уніфікованого, централізованого встановленого набору гарантій»²⁵ та критикують Суд у тому, що він ставить економічні мотиви вищі, ніж фундаментальні права²⁶, але ці тези суперечать принципу субсидіарності. Адже Суд ЄС не підміняє собою національні суди та не може перебирати на себе їх юрисдикцію.

Окремо хотілося б розглянути питання, яки виникли із набуттям чинності Хартії про основоположні права ЄС. Безперечно, Хартію слід вважати важливим кроком до встановлення більш послідовного та ефективного режиму захисту прав людини в ЄС, оскільки завдяки кодифікації основоположних прав, визнаних ЄС, укріплюється принцип правової визначеності та посилюються правові механізми захисту прав. Але поряд з цим виникає і ряд відкритих правових питань. Так, ч. 1 ст. 51 Хартії встановлює: «Положення Хартії адресовані усім інститутам, органам, службам та агентствам Союзу з

---

* Частина 3 ст. 52 Хартії встановлює: «Тією мірою, якою ця Хартія містить права, що відповідають правам, гарантованим у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, значення та обсяг цих прав є тими самими, що їх встановлено Конвенцією. Це положення не шкодить праву Союзу надавати більш широкий захист».

належним дотриманням принципу субсидіарності та державам-членам, лише коли вони імплементують право Союзу». Питання не виникають стосовно розповсюдження положень Хартії на діяльність інститутів, органів, агентств ЄС на відміну від розповсюдження на держав-членів, оскільки слова «лише коли вони імплементують право Союзу» значно звужують можливості Хартії. Так, під питанням опиняється практика Суду ЄС стосовно контролю над заходами держав-членів, які встановлюють обмеження свобод, що становить винятковий випадок, коли юрисдикція Суду ЄС розповсюджується на сфери, які не підпадають під компетенцію Союзу. Оскільки ці заходи не відносяться до компетенції ЄС, то виходячи із буквального розуміння ч. 1 ст. 51 Хартії, на них не розповсюджуються стандарти Хартії щодо захисту прав людини. Як зазначає де Бурка Г. (De Búrca G.) підтвердженням такого вузького підходу до тлумачення цього положення Хартії слугує процес розробки цього документу, який «ілюструє серйозне небажання зобов'язувати держави-члени дотримуватися норми Хартії і інших випадках, ніж ті, що найбільш тісно пов'язані з Європейським Союзом та де держави-члени мають малу автономії або взагалі її не мають»²⁷. Колишній Генеральний адвокат Джейкобс Ф. (Jacobs F.), який вирізняється критичною позицією стосовно активного інтеграційного процесу, підтримує вузьке застосування Хартії та відсутність у Суду ЄС юрисдикції переглядати заходи держав-членів на відповідність їй нормам²⁸. Такий підхід є цілком зрозумілим через небажання розширювати сферу застосування права Союзу поза межами його повноважень та додавати Союзу нові завдання.

Дійсно, Хартія не має перетворити ЄС на міжнародну організацію, яка займається переважно захистом прав людини, але в той же час її положення мають тлумачитися у світлі практики Суду ЄС, яка наполягає на дотриманні прав людини у випадку обмеження свобод ЄС навіть за відсутності у ЄС компетенції у цій сфері. Така точка зору, коли положення Хартії має тлумачи-

тися більш широко та не буквально, підтримується доктриною²⁹. Більш того, Ленаертс К. (Lenaerts K.) та Гут'єрез-Фонс Х. (Gutiérrez-Fons J.) наполягають на тому, що навіть якщо припустити, що ч. 1 ст. 51 Хартії підлягає вузькому тлумаченню, то загальні принципи права ЄС, до яких відносяться основоположні права людини, будуть застосовуватися до заходів держав-членів, що стосуються обмежень свобод ЄС³⁰.

На нашу думку, Суд ЄС має контролювати вищезазначені сфери на відповідність стандартам прав людини, навіть якщо не зможе посилатися на Хартію, а буде робити посилання лише на загальні принципи права ЄС або ЄКПЛ.

Можна зробити висновок, що юрисдикція Суду ЄС щодо захисту прав людини є обмеженою. Так, Суд ЄС може стежити за дотриманням відповідних стандартів інститутами, агентствами, органами та службами ЄС, у той час як стосовно дій держав-членів його юрисдикція суттєво обмежена через розподіл повноважень між Союзом та державами-членами та неможливістю перебирати повноваження один одного. Суд ЄС має юрисдикцію лише стосовно дій держав-членів, які направлені на реалізацію повноважень, які належать Союзу – тобто на заходи по імплементації та реалізації права ЄС. Також практика Суду ЄС розповсюдила його юрисдикцію на заходи держав-членів, які встановлюють обмеження свобод Союзу як то свободи руху осіб, послуг, капіталу. Це є доволі принциповим моментом, оскільки це винятковий випадок, коли юрисдикція Суду ЄС розповсюджується на сфери, які не підпадають під компетенцію Союзу. І це нова тенденція Суду ЄС показує, що основоположні права набувають все більшого значення у Союзі та не розглядаються ним лише у якості інструмента, додаткового або іноді навіть вторинного по відношенню до економічних інтересів інтеграції.

Вищенаведене, а також існування інституту громадянства, який є близько пов'язаним із питанням захисту прав людини в межах ЄС, перетворює Союз із сучасної економічної організації в

спільноту народів, в якій панує повага до прав людини та в якій встановлені різноманітні механізми їх ефективного захисту.

1. *Alston Ph., Weiler J. H. H. An 'Ever Closer Union' in Need of Human Rights Policy: the European Union and Human Rights in The EU and Human Rights* ed. by Ph. Alston, M. Bustelo, J. Heenan. Oxford University Press, 1999. P. 52-54; *Rosas A. The European Court of Justice and Fundamental Rights: Yet Another Case of Judicial Activism?* In: Baudenbacher, C.; Bull, H. (eds.) *European Integration Through Interaction of Legal Regimes*. Oslo: Universitetsforlaget, 2007, p. 33; *Яковюк І. Права людини в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз* // Вісник Академії правових наук України. 2009. №1(56). С. 56; *Табушка С. Розвиток захисту прав людини в межах правової системи Європейського Союзу* // Європейське право. 2013. № 1-2. С. 129-138; *Добрянський С. Інститут прав людини у правопорядку Європейського Союзу: особливості становлення та розвитку* // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2014. Вип. 60. С. 18-20.

2. *Case 44/79, Liselotte Hauer v Land Rheinland-Pfalz* // European Court Reports. 1979. P. 03727; *Case 36-75, Roland Rutili v Ministre de l'intérieur* // Reports of Cases. 1975. P. 01219 тощо. 3. *Case 1/58, Stork v. High Authority* // European Court Reports. 1959. P. 17. 4. *Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr-und Vorratsstelle Fur Getreide und Futtermittel* // C.M.L.R. 1974. P. 540. 5. *Frontini v. Ministero delle Finanze* // Common Market Law Review. 1974. P. 372. 6. *Joint Declaration of the European Parliament, the Council and the Commission concerning protection of fundamental rights and the Europan convention for the protection of human rights and fundamental freedoms, 1977* // Official Journal. C 103. 27/04/1977. P. 0001 – 0002. 7. *Re Wunsche Handelsgesellschaft, Case 2 BvR 197/83* // C.M.L.R. 1987. 3. P. 225. 8. *Gaja G. Constitutional Court (Italy), Decision No. 170 of 8 June 1984, S.p.a. Granital v. Amministrazione delle Finanze dello Stato* // Common Market Law Review. 1984. 21 (4). P. 756–772. 9. *Case 29/69, Stauder v. City of Ulm* // European Court Reports. 1970. P. 419. 10. *Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу в європейській системі захисту прав людини* // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (22 травня 2010 р.). Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. С. 351-352.

11. *Case 43/75, Gabrielle Defrenne v. Societe Anonyme Belge de Navigation Aeriennne Sabena* // European Court Reports. 1978. P. 1365. 12. *Joined Cases 201 & 202/85, Marthe Klensch v. Secretaire d'Etat a L'Agriculture et a la Viticulture* // European Court Reports. 1986. P. 3477. 13. *Case C-27/11 Anton Vinkov v Nachalnik Administrativno-nakazatelna deynost*. URL: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62011CJ0027&lang1=en&type=TXT&ancr=>. 14. *Case C-339/10 Krasimir Asparuhov Estov and Others v Ministerski*

savet na Republika Bulgaria. URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-339/10>. **15.** *Case C-457/09 Claude Chartry v Belgian State* // Reports of Cases. 2011. P. I-00819. **16.** *Case C-314/10 Hubert Pagnoul v Belgian State* // Reports of Cases. 2011. P. I-00136*. **17.** *Case 36/75, Roland Rutili v. Minister for the Interior* // European Court Reports. 1975. P. 1219. **18.** *Case C-260/89, Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos* // European Court Reports. 1991. P. I-02925. **19.** *Weiler J. H. H., Fries S. C. A Human Rights Policy for the European Community and Union: the Question of Competences in The EU and Human Rights* ed. by Ph. Alston, M. Bustelo, J. Heenan. Oxford University Press, 1999. P. 165. **20.** *Binder D. S. The European Court of Justice and the Protection of Fundamental Rights in the European Community: New Developments and Future Possibilities in Expanding Fundamental Rights Review to Member State Action.* Jean Monnet Working Papers. 1995. No 4. URL: <https://jeanmonnetprogram.org/archive/papers/95/9504ind.html>. **21.** *Case 159/90, Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd (SPUC) v. Grogan* // European Court Reports. 1991. P. I-4685. **22.** *Colvin C. M. Society for the Protection of Unborn Children (Ireland) Ltd. v. Grogan: Irish Abortion Law and the Free Movement of Services in the European Community* // Fordham International Law Journal. 1991-92. P. 476-526. **23.** *Open Door & Dublin Well Woman v. Ireland* // Eur. Ct. H.R. 1993. ser. A. P. 30-31. **24.** *Joined cases C-92/09 and C-93/09 Volker and Markus Schecke GbR (C-92/09) Harmut Eifert (C-93/09) v. land Hessen* // Reports of Cases. 2010. P. I-11063. **25.** *Binder D. S. The European Court of Justice and the Protection of Fundamental Rights in the European Community: New Developments and Future Possibilities in Expanding Fundamental Rights Review to Member State Action.* Jean Monnet Working Papers. 1995. No 4. URL: <https://jeanmonnetprogram.org/archive/papers/95/9504ind.html>. **26.** *Coppel J., O'Neill A. The European Court of Justice: Taking Rights Seriously?* // Common Market Law Review. 1992. 29. P. 681-92; *Mendelsohn M. H. The European Court of Justice and Human Rights* // Yearbook of European Law. 1981. 1. P. 152. **27.** *De Búrca G. The drafting of the European Union Charter of Fundamental Rights* // European Law Review. 2015. 40(6). P. 804. **28.** *Jacobs F. G. Human rights in the European Union: The role of the Court of Justice* // European Law Review. 2001. 26. P. 331. **29.** *Eeckhout P. The EU Charter of Fundamental Rights and the federal question* // Common Market Law Review. 2002. 39 (5). P. 977; *Lenaerts K., Gutiérrez-Fons J. A. The constitutional allocation of powers and general principals of EU law* // Common Market Law Review. 2010. 47. P. 1658-1660. **30.** *Lenaerts K., Gutiérrez-Fons J. A. The constitutional allocation of powers and general principals of EU law* // Common Market Law Review. 2010. 47. P. 1659-1660.

Komarova Tetiana. The court of justice of the EU as an organ of fundamental human rights protection

The protection of human rights in the EU is undoubtedly related to the process of constitutionalization of the EU law, as the guarantee of human rights protection is an indispensable requirement for the constitutional status of the norm.

It is difficult to reassess the significance of the Court of Justice of the EU for the development of human rights in the EU, because the Court has established a unique link of EU law not only with Member States, but also with individuals. These are the principles of the absolute supremacy of EU law and the direct effect of certain norms of EU law, which are also the basis for the protection of individuals' rights.

Although the protection of human rights is not the main function of the Court of Justice of the EU, it became the institution that was involved in the establishment of human rights in the context of the protection of the Union's economic freedoms, even when the founding treaties did not contain provisions on human rights. The Maastricht Treaty was fully embraced by the justification for the need to respect human rights, which the Court of Justice of the EU has developed in its practice.

In the first years of its existence, the Court of Justice, guided by the letter of the founding treaties, did not recognize the jurisdiction to deal with claims based on violations of fundamental rights. Later the Court has recognized the need for the protection of fundamental rights in the form in which they have been recognized by the constitutional traditions common to the Member States. Thus, he began to broaden its jurisdiction and included human rights violations as the grounds for challenging acts of EU institutions. In 1969, the Court upheld the claim based on violations of fundamental rights, and then began a painstaking development of practice on this issue.

The practice of human rights protecting by the Court of Justice of the EU concerns, first of all, protection against EU actions. It has traditionally been considered that the Court is competent to monitor the observance of human rights only by the Union, since it is not a court whose primary purpose is the protection of human rights. He primarily carries out his judicial function in relation to the EU's economic competence, and only if human rights fall into this activity, the Court receives jurisdiction on human rights in the field. As regards the control of Member States, in areas not within the competence of the Union, the Court does not have mechanisms to influence Member States and to control state measures in respect of human rights. In this case, the responsibility for their observance lies with the national authorities.

Recent practice of the Court of Justice of the EU regards the control of national measures shows that the only possibility to control them — when the measures are implemented within the competence of the EU and when the

measures impose restrictions on the freedoms of the Union, such as the freedom of movement of persons, services, capital is analyzed. The importance of such practice is emphasized as this is an exceptional case when the Court's jurisdiction extends to areas that are not within the competence of the Union.

Keywords: Court of Justice of the European Union, human rights, judicial control, EU competence.

УДК 341.1/8

Ю. В. ЛОКШИНА

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Досліджено особливості правового механізму регулювання антидемпінгових, компенсаційних і захисних заходів в Україні на сучасному етапі. Розкриваються особливості законодавчого регулювання засобів захисту торгівлі, здійснюється перелік законодавчих актів у даній сфері. Зазначається, що систему нормативно-правових актів у сфері заходів захисту торгівлі можна вважати комплексним інститутом законодавства. Автором відзначається, що основні закони у даній сфері залишаються чинними протягом Автор доходить висновку, що удосконалення правового регулювання заходів захисту торгівлі в Україні є надзвичайно актуальним в контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Ключові слова: засоби захисту торгівлі, антидемпінгові заходи, компенсаційні заходи, захисні заходи.

Локшина Ю. В. Средства защиты торговли в Украине: современное состояние правового регулирования

Исследованы особенности правового механизма регулирования антидемпинговых, компенсационных и защитных мер в Украине на современном этапе. Раскрываются особенности законодательного регулирования средств защиты торговли, осуществляется перечень законодательных актов в данной сфере. Отмечается, что система нормативно-правовых актов в сфере защиты торговли можно считать комплексным институ-

---

© ЛОКШИНА Юлія Вячеславівна — аспірантка відділу європейсько-го права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України